

*Zlatko Miliša and Slaven Letica**

From skepticism to students' rebellions then and now

Summary

Authors discuss the benefits of Bologna to Croatian higher education and conclude that universities should motivate more their teachers instead of allowing average, mediocrity and leveling to be “profitable” as they were in past. Intercession to stop the process of social isolation, anemia and alienation is of utmost importance. Students' rebellions in 2009 have already contributed to development of one generation and alienation of skepticism, a disease of modern society. With their solidary and collective action, students showed a high level of democracy, self-discipline, responsibility and creativity in the first few weeks. Later, this huge positive energy dissolved and enthusiasm turned into justified fear that these rebellions would only be remembered for the alienation from skeptic generation.

Key words: society, education, high education, students, rebellions

* Author Zlatko Miliša is PhD, Associate Professor at University of Zadar and Author Slaven Letica is PhD, Full Professor at University of Zagreb

*Zlatko Miliša i Slaven Letica**

Od skepticizma do studentskih prosvjeda nekad i danas

Sažetak

Autori raspravljaju što je hrvatsko visoko školstvo dobilo implementacijom Bologne i zaključuju da sveučilišta trebaju motivirati najbolje nastavnike, a ne da još uvijek prosječnost, mediokritetstvo i uravnilovka budu «isplativ» kao u minulim vremenima. Nužno se zalagati da se zaustave procesi socijalne izoliranosti, anemičnosti i otuđenja. Studentski prosvjedi 2009. su već sada pridonijeli sazrijevanju jedne generacije i otklonu od skepticizma kao bolesti suvremenog društva. Studenti su u svojoj solidarnoj, kolektivnoj akciji pokazali u prvim tjednima visoku razinu demokratičnosti, samodiscipline, odgovornosti i kreativnosti. Silna pozitivna energija kasnije se istopila, a entuzijizam se pretvorio u opravdan strah da će ovi prosvjedi biti zabilježeni samo po otklonu od skeptične generacije.

Ključne riječi: društvo, obrazovanje, visoko školstvo, studenti, prosvjedi

* Autor Zlatko Miliša je doktor znanosti, izvanredni profesor Sveučilišta u Zadru, a autor Slaven Letica je doktor znanosti, redoviti profesor Sveučilišta u Zagrebu

Uvodne napomene

Traže li studenti u Hrvatskoj nemoguće u svjetlu recesije!? Jesu li izmanipulirani ovim prosvjedima? Zašto oni nisu hrvatski specifikum? Koja je poveznica ovih i drugih studentskih prosvjeda? Studenti nisu jasno artikulirali svoju borbu protiv neoliberalne ideologije i nisu shvatili da je besplatno obrazovanje subordinirano tom pitanju. To su neka pitanja koja aktualiziramo u ovome radu. Teme o besplatnom školovanju smatramo uskim manevarskim prostorom za akademsku raspravu, pa ih prepuštamo financijerima ili upućenijima. Ovdje upozoravamo na složenost fenomenologije studentskih prosvjeda, koji ne pristajemo pozicionirati kroz analize besplatnog obrazovanja, nego prvenstveno kroz analize o (skrivenom simboličkom) nasilju nad mladima i izigranoj generaciji, a čija je posljedica kaotično stanje u mnogim područjima života, te svijesti i ponašanja (jednog dijela) mlade generacije. Neosporno je da posljednji studentski prosvjedi nisu originalna ideja studenata u Hrvatskoj, nego je potekla iz Pariza kao i prosvjedi 1968. godine. To je dodatni argument da studentski zahtjevi u Hrvatskoj nisu njihov specifikum ni po zahtjevima ni po metodama. Studenti su u ranijim pobunama oštricu kritičnosti usmjerili prema socijalnim deformacijama, a današnji su okrenuti sebi i/ili parcijalnim problemima. Protiv su komercijalizacije školstva, a nisu ustali protiv komercijalizacije života i alijenacije na svim razinama. No, njima se ništa ne može ozbiljnije pripisati jer su desetljećima (bili) izigrana generacija i normalno je da nakon (njihova) skepticizma slijede prosvjedi, neovisno o tome jesu li ili ne opravdani u svojim zahtjevima. *Blokadama, preuzimanjem fakulteta uvođenjem samouprave studenti su kod nas i u svijetu pretvorili okupirane fakultete u mjesta širenja anarhističkih i zelenih revolucija.* Tako 26-og dana blokade na Filozofskom fakultetu u Zagrebu prosvjednici su odbili prijedlog Radne skupine Fakulteta, prema kojemu bi cijeli studij bio besplatan, uz mogućnost gubljenja samo jedne godine. Malo im sedam godina studiranja, neovisno o Bologni. Time su studentski prosvjednici s Filozofskog fakulteta u Zagrebu pokazali da im nije(samo)do besplatnog školovanja.

Skeptičnost kao posljedica društvene dezorijentiranosti

Od osamdesetih godina do danas nezaposlenost je jedan od najozbiljnijih problema osobito zato jer broj zaposlenih neprestano raste i selektivno najviše pogađa mladu generaciju. Dodatni problem jest što su nezaposleni mladi u usporedbi sa zaposlenima (u pravilu) kvalificiraniji, a vrijeme čekanja na prvo (i odgovarajuće) radno mjesto sve se više prolongira. Studiranje je služilo i služi kao kompenzacija za nezaposlenost. Ovo je gotovo opća karakteristika, neovisno o (ne)razvijenosti pojedinih država (u tranziciji).

Desetljećima zatomljivane potrebe i problemi mladih danas nam uzvraćaju (auto)destrukcijom. Nitko ih godinama nije učio odgojnim vrijednostima, radostima davanja, druženja, a kupovalo ih se stvarima. Odatle i opravdan bijes ove generacije prema konzumerizmu kao stilu života. Ova generacija je odrasla u potrošačkoj kulturi i kao «lakmus papir» (društva) sada se «prekapacitirala» lažima starijih i (sada) neartikulirano izražava svoj bijes u kritici svega postojećega. Patrijarhalni kao i permisivni odgoj stvorili su mladu generaciju bez empatičnosti. Nikada manje razgovora u obitelji nije bilo i nikada veće odgojne atrofije škole. A mi i dalje brigu brinemo o «društvu znanja», bez odgojnih vrednota gdje je obrazovanje odavno izgubilo «obraz» nacije. Ništa nije pogubnije do obrazovanog a neodgojenog čovjeka. "Samoubojstvo suvremene civilizacije" R. Koch i C. Smith prepoznaju u inverzijama vrijednosti: « Umjesto štednje i odgovornog ponašanja imamo velik broj onih koji imaju poriv da misle samo za sebe. Umjesto idealizma imamo cinizam, Umjesto smisla i cilja imamo novac. Umjesto ozbiljnosti imamo trivijalnost i prepuštanja uživanju. Umjesto kulture imamo supkulture... » (Koch, R i Smith, C, *Samoubojstvo zapada*, Ljevak, Zagreb, str. 16)

Skepticizam se prepoznaje u bijegu u privatnost, apatijom, općom šutnjom, težnjom prema materijalnoj i socijalnoj sigurnosti, usmjerenosti na konkretno, u gledanju na svijet bez iluzija, strogog razdvajanja onoga što spada u javni život od onoga što pripada privatnom životu (uz isključivu usmjerenost samo na privatno) i gubitak interesa za politiku. (S. Vrcan, *Novo pokoljenje mladih*, Vidik, br. 7/8 1968., str. 18.) Osim usmjerenosti na skepticizam, dokoličarenje i privatnost, današnja mlada generacija najviše preferira (među drugim vrednotama) vrijednost „samosvojnosti“ (biti svoj gospodar i baviti se onim što se želi - Ilišin, Radin, 2007, *Mladi: Problem ili resurs*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja). Skepticizam je reakcija mladih na istrošene ideale (starijih), a za trajni raskol među generacijama krivi su isključivo odrasli. Skepticizam prerasta u bunt kada se godinama

akumuliraju frustracije izigrane generacije. U najnovijim prosvjedima mladi su (privremeno) odbacili skepticizam, čime se pokazalo da on (skeptizam) ima volumen i vremenski rok, kada puca i prerasta u bunt mladih. Sjetimo se «djece cvijeća», antiratnih prosvjeda, silnih pokreta mladih za slobode govora ili reakcija na uništavanje okoliša... Evo što smo zapisali 2004. godine: «Šutnja mladih je govor da se oni skepticizmom suprotstavljaju društvu te su privatnost i hedonizam odabrali kao vrijednosnu matricu svojeg ponašanja. Takav skepticizam može lako prerasti u socijalnu buru. Zato mlade i njihov skepticizam treba promatrati ne samo kao korektiv nego i upozorenje svijetu starijih da im se nepostojanje vizije za mlade može vratiti kao bumerang («o glavu»）」 (Z Miliša i suradnici, Zašto Zadru treba Centar za mlade, Gradska knjižnica, Zadra, str. 14.).

Implikacije oslobađanja od rada

Studs Terkel je 1985. god. napisao knjigu *Working* 1985., koja je potresla SAD jer je na temelju sustavnog i višegodišnjeg istraživanja zaključio da je za prosječnog Amerikanca «preživjeti radni dan pakao» (Str.10). Zaključio je da se u toj najmoćnijoj zemlji definitivno napuštaju protestantske vrijednosti rada: upornost, štedljivost, materijalna neovisnost i marljivost. Zemlje s protestantskom kulturom priznaju da su potrošnja i hedonizam potisnule entuzijazam proizvođača. Knjiga je tako osluhнула «puls» svekolikog američkog radnog puka i otkrila poražavajuće stanje: većina Amerikanaca je nezadovoljna svojim poslom i trijumf im je preživjeti radni dan. To je bio šok za zemlju koja je stvorila protestantsku etiku rada. Na mjesto upornosti, štedljivosti, materijalne neovisnosti i radišnosti (kao najvažnijih aksioma protestantske etike kapitalizma) došle su potrošačke vrijednosti. To je bio prvi šok i dodatni argument u „bujanju” skeptiče generacije. (Terkel, S. (1975), *Working*, New York, The hearst Corporation) Skepticizam i oslobađanje od rada doveli su i dovode do kaotičnog stanja. To su bili glavni razlozi zašto se 1991. god., prvo u Danskoj, započelo s projektom «Piloti kaosa» (kaos Ploterne). Isti projekt je poslije razvijen u svim skandinavskim zemljama. Danas ga prihvaćaju i SAD i Japan s namjerom da se spriječi daljnje beznade mladih i njihova dezorijentiranost, kao posljedica društvene dezorijentiranosti za stvarne potrebe mladih. Umjesto da prihvatimo taj projekt u Hrvatskoj utopistički hrlimo u parcijalni projekt skandinavskih zemalja koje imaju besplatno školovanje. Programeri kaosa žele sve relativizirati: izvrsnost, čestitost i poštenje. Nigdje nema pravila, ideala, odgojnih zahtjeva. U

radikalnom moralnom relativizmu je *value free society* – društvo bez vrednota i bez morala. Kako pokazuju analize američkog sociologa J Berga, mladi su prestali vjerovati u ideale protestantske etike kapitalizma (Berg, J «They won't work, California University Press, 1986., str. 149). Razlog tomu jest, tvrde i drugi američki istraživači, «hereza koja se širi» a to je izostanak zdravog liberalizma i individualizma mladih - kao temelj nastanka američke kulture, str. 316. I u drugoj knjizi - bestselleru Patrika J. Buchannana pod nazivom *Smrt Zapada*, autor smatra da su, osim demografske kataklizme razvijenog svijeta, drugi čimbenik sumraka Zapada vrijednosti koje su postale dominantne kod mladih: seks, slava, novac (bez rada) i moć (str. 15).

Ovdje se čine zanimljivim ispitivanja koja samo proveli još 1988. god. gdje studenti vrlo nisko vrednuju radnu vrijednost i doprinos zajednici, tek na deveto mjesto (u knjizi *Vrijednosne orijentacije studenata prema radu*) te u istraživanju 1999. (opet na uzorku studenata) 11. mjesto. Ili (druga radna vrijednost) stvaralaštvo 1988.- 12, a 1997. (na istom uzorku) opet tek 11. mjesto. To rječito govori o radnom i političkom apsentizmu koji je i danas djeluje kod mlade generacije. Kakve su moguće posljedice, dovoljno govore podaci o studentskim nemirima s kraja šezdesetih i ovih posljednjih, a sve kao reakcija na godinama zatomljenju «šuteću generaciju». Otklon od različitih oblika kolektivismu u različitim područjima rada i obrazovanja označava "subjektiviranje mladosti i realniji odnos mladih prema stvarnosti. Za takve individualizirane izbore osobito su važni osobni interesi..."(A. Leburic, I. Koludrović-Tomic, Skeptična generacija, AGM, Zagreb, 2001. ; str. 36). Leburic i Koludrović imaju sljedeću hipotezu: "Ono što je nekada bilo temeljno pitanje mladoga čovjeka prije stupanja u društvo odraslih, pitanje hoće li društvo uvažiti njegove želje i planove te hoće li moći dati osobni pečat radu, zanimanju, različitim ulogama, sada se zamjenjuje pitanjem slaže li se društvo sa slikom koju pojedinac ima o sebi i svojem mjestu u društvu"(Isto str. 37). Odatle slijedi *naša temeljna teza* da se bez obzira na društvene promjene mladi nisu bitno promijenili u odnosu prema radu i obrazovanju, ali da je jednako takav odnos društva prema mladima ostao gotovo nepromijenjen. Dakle, paternalistički odnos države i roditelja prema mladima u odgoju ostao je konstanta. Posljednje istraživanje u Zadru i Slavoniji iz 2007. godine pokazalo je da je orijentacija "dokoličarenje" najzastupljenija aktivnost u slobodnom vremenu ispitanih srednjoškolaca u tim regijama, a da se ispitanici najrjeđe orijentiraju na kulturne sadržaje. (Mlinarević, V, Miliša, Z i Proroković A, Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije - usporedba slavonskih gradova i Zadra, Pedagogijska istraživanja, br. 1 /2007) Orijentacija "dokoličarenje" najzastupljenija je aktivnost u slobodnom

vremenu ispitanih srednjoškolaca u Slavoniji i Baranji, ali i u Zadru, a najrjeđe se mladi usmjeravaju na kulturne sadržaje. Rezultati istraživanja u Zadru pokazali su da mladi ljudi slobodno vrijeme najviše «troše» u kafićima, te provode u pasivnim oblicima zabave, kao što je gledanje TV-a, slušanje radija i čitanje novina. Najmanje su zastupljeni kulturni i društveno angažirani sadržaji. U Zadru su (u tom istraživanju) ispitivane radne vrijednosti koje su ispitanici procjenjivali na skali od 5 stupnjeva, gdje je prvi stupanj imao značenje «potpuno nevažno», a peti «izuzetno važno». Najvažnije tri radne vrijednosti jesu....

Rangirane radne vrijednosti

	Prosječan rang	Rang po važnosti
sigurno radno mjesto	4,53	1
visoka zarada	4,00	2
fleksibilno radno vrijeme	3,87	3

Ovaj podatak je novi pokazatelj da mladi koji su u odnosu na sve druge skupine ispitanika (ranije) najviše bili orijentirani prema samoaktualizirajućoj orijentaciji, sada su se okrenuli utilitarističkim radnim vrijednostima.

Kritičari svega postojećega i “lijenost” kao paradigma

Anarhisti su svugdje u svijetu protiv represivnog aparata (države, policije), ali također protiv političara na vlasti i u oporbi. Pitanje je tko (im) ostaje. Oni su protiv koncepcije države i svake hijerarhije. Anarhisti se bore za slobodu (bez odgovornosti). Svaki državni aparat (po njima) je represivan (i treba ga dokinuti). Oni su protiv rata, ali za svoju borbu ne biraju sredstva. “Nisu za nasilje zbog nasilja, ali su se za svoje anarhističke ciljeve spremni potući.” (Merita Arslani u *Jutarnjem listu* od 20. prosinca 2008.) Isprva je blokadu studenata odobravala većina studenata i nastavnika, ali se ona poslije pretvorila u uzurpaciju prostora, mučno ironiziranje bespomoćnih profesora i studenata koji su htjeli i molili da im se dopusti pohađati nastavu (kako ne bi

izgubili semestar). U nekim situacijama to je bilo demonstriranje moći manjine u teroriziranju (šuteće) većine.

Prosvjedi koji su krajem 2008. godine počeli u Grčkoj mogu se lako proširiti na cijelu Europu do kraja 2009. godine. Ovo smo zapisali u knjizi *Mladi i mediji* 2009. godine str. 137. Kaotična situacija počela je u Francuskoj 2005. godine, a poslije se (s većim ili manjim intenzitetom širila tijekom 2008. godine) na Dansku, Italiju i Njemačku sa “spontanim prosvjedima studenata”. U siječnju 2009. godine Bugari i Latvijci burno su izrazili nezadovoljstvo gospodarskom situacijom i korupcijom, a mirni prosvjedi prerasli su u masovna divljanja.

Početak 2009. krenule su agresivne kampanje ateista na autobusima u Engleskoj, Španjolskoj i Italiji s istim natpisom “VJEROJATNO NEMA BOGA, A SADA PRESTANI BRINUTI SE UŽIVAJ U ŽIVOTU.” U Splitu su mladi anarhisti 20. prosinca 2008. poduprli Grčke anarhiste natpisom “Država i kapitalizam – krivi za nasilje”. Internet je u tome pokazao akumuliranu negativnu energiju brojnih anonimaca u iskazivanju nesnošljivosti sa sadržajima najokrutnijeg antisemitizma i demonstracije (virtualne) agresije (u najnovijim sukobima između Izraelaca i Palestinaca).

Sve je više indicija za zaključak da su studentski prosvjedi iz 1968. godine ostavili traga (sa svojim geslom) na današnje nemire: “Mi ne znamo što hoćemo, ali znamo što nećemo.” Povijest je ispričala priču da je od autokracije do anarhije mala granica.

Koje su radikalne premise anarhista u radu? “Nitko ne bi trebao raditi. Nikad. Rad je izvor gotovo sve bijede u svijetu. Gotovo svako zlo koje možeš navesti proizlazi iz rada ili iz života u svijetu stvorenom za rad. Želimo li prestati patiti, moramo prestati raditi.” Ovim riječima Bob Black počinje svoj esej *Ukidanje rada*. Tekst se prvi put pojavio, ubrzo nakon što ga je napisao, kao pamflet 1985. godine, no jednako je svjež i aktualan i danas. Podignuo je veliku prašinu, preveden je na više od deset svjetskih jezika i stekao je veliku popularnost u cijelome svijetu – poglavito među anarhistima. Već u ovim prvim rečenicama eseja, Black iznosi svoje temeljno stajalište i zahtjev koji zatim objašnjava i potkrepljuje u cijelome djelu: Rad je najveći izvor bijede u svijetu, pa želimo li prestati patiti, moramo prestati raditi. Objašnjava kako pod tim ne misli da se treba prestati baviti stvarima, nego to znači “stvarati nove načine življenja bazirane ne u igri, tj. znači “ludens revoluciju”. (ibid. 13). Ili na drugome mjestu: “Rad je ruganje slobodi.” (ibid, 20) Black kaže da su zatvori i tvornice nastali u isto vrijeme, a njihovi voditelji su sasvim svjesno jedni od drugih posuđivali tehnike kontrole. “Radnik je povremeni rob.” (ibid.

21) Black to naziva "industrijski fašizam" i "uredska oligarhija. (ibid. 22) Rad je po njemu najbolje objašnjenje zastrašujućeg zaglupljivanja koje se događa svugdje oko nas, čak u usporedbi s tako važnim mehanizmima zaglupljivanja, poput televizije i školstva. Djelo završava efektnim lako pamtljivim pozivom: "Nitko nikada ne bi trebao raditi. Proleter i svih zemalja... opustite se!" (ibid. 44) Francuskinja Corinne Maier je autorica nekoliko publicističkih djela (*Lacan sans peine*, 2002., *Casanova ou la loi du désir*, 2002., *Le General de Gaulle a la lumière de Jacques Lacan*, 2001. itd.). Kada je u proljeće 2004. objavila knjigu *Dobar dan, lijenosti*, nije niti sanjala da će izazvati pregršt najkontroverznijih reakcija javnosti. Sve je to pridonijelo da je njezina knjižica u jesen 2004. zauzela vrh na ljestvici najprodavanijih knjiga u Francuskoj i postala temom svih svjetskih medija. Corinne Maier je preko noći postala antikulturalna junakinja, ohrabrujući zaposlenike diljem Francuske, ali i svijeta, da usvoje njezinu strategiju "postupnog potkopavanja posla". Knjiga je zamišljena kao vrsta "zabušantskog manifesta". Glavna teza C. Maier jest kako ne samo da možeš biti lijenčina i izvući se, nego će takav odnos prema poslu pridonijeti i usponu na hijerarhijskoj ljestvici tvrtke. Odmah u uvodu Maier se obrušava na suvremeni svijet tvrtke, koja nije čovjekoljubiva nego dosadna i potencijalno okrutna. Prema tipologiji C. Maier, postoje tri kategorije ljudi: sljedbenici, štetočine i lijenčine. Sljedbenici su najbrojniji. Oni mirno napreduju, nikada ne pokušavaju bilo što promijeniti, ne dovode u pitanje poredak stvari i ne preuzimaju nikakvu inicijativu koja bi mogla imati bilo kakav učinak. Oni su mlitavi i bezopasni. Štetočine unose zbrku u službu, huškaju ljude jedne protiv drugih, raspoloženje u njihovoj okolini je trulo, a kolege zbog njih padaju u neurotične depresije. Oni su rjeđi od sljedbenika, ali znaju napraviti mnogo više štete. Lijenčine ostaju nevidljivi i diskretni, pomalo preziru sljedbenike, a štetočina se klone kao kuge. Jedini im je cilj raditi što je moguće manje. Autorica iznosi "logičan" zaključak da ako ništa ne dobivate radeći, nimate što izgubiti ne radeći ništa. Možete potkopavati tvrtku svojom pasivnošću bez ikakve opasnosti. Bila bi šteta ne iskoristiti tu mogućnost. Koje su aktualne implikacije interiorizacije paradigme oslobađanja od rada? Pri analizama položaja mladih u područjima rada i obrazovanja, istraživači su se susretali s važnim fenomenološkim aspektom kad je u pitanju mladež: zazor od radnih obveza. (Miliša, 1999, 71)

Sve to je odavno prepoznao K. Dimitrijević Ušinski kada je rekao da se kod propasti mladih i obitelji treba potruditi samo u jednome: osloboditi etike odgovornosti! To je cilj radikalnog moralnog relativista. Radikalni moralni relativist želi sve relativizirati. Čak i život. Tvrdi se da vjernik može biti bez nade, za ideale ginu budale, a religija je «opijum za narod» (Lenjin,

Trocki). Umjesto čuvanja intimnosti, privatnost se prodaje i nudi formula prema kojoj se do uspjeha dolazi neradom. Kritičari svega postojećeg postaju poželjni u koncepciji manipulatora. Cilj je da se sve plasira kao roba. Normalno postaje nenormalno. Umjesto radnog identiteta nudi se ovisnički identitet (o virtualnoj stvarnosti, opijatima). «Odgajamo djecu u raspuštenosti i razvratu i to nazivamo progresivnim odgojem. OGREZLI smo u pornografiji i bogohulnosti, i to nazivamo slobodom izraza. Izrugujemo se duhovnom naslijeđu naših predaka i to nazivamo prosvjedošću» (Platonov, O, Zašto će propasti Amerika, 2002, 50). U bestselleru Patrika J. Buchannana pod nazivom *Smrt Zapada*, autor smatra da su uz demografsku kataklizmu razvijenoga svijeta, drugi faktor propasti Zapada vrijednosti koje su postale dominantne kod mladih: seks, slava, novac bez rada!

U projektu Siromaštvo u Hrvatskoj, koji je proveo Caritas, mlade se pitalo što najviše cijene (N=1216 ; sve regije obuhvaćene; travnja 2004. godine)

Rangirane vrijednosti su pokazale da im je na prvome mjestu bogatstvo, na drugome uspjeh, a tek na dvanaestome marljiv i uporan rad. Spremnost da pomognu drugima, tj. vrijednost ematičnosti im je na pretposljednem mjestu između dvadesetotjedne ponuđene vrijednosti. I to su dodatni argumenti kako su poremećene društvene vrijednosti postale preslika preferencija mladih.

Pobuna «e-generacije» za besplatno školovanje - dobar povod?

Prva hrvatska studentska buna u 21. stoljeću zorno je pokazala kako naše društvo, kojim vladaju stari i vrlo stari ljudi, vrlo malo zna o vlastitoj *mrežnoj generaciji*, *generaciji Y*, *tiboj generaciji* (izraz Thomasa L. Friedmana), *e-generaciji*, *Google generaciji* ili – u hrvatskom slučaju – *generaciji noć*: mladim ljudima rođenim između 1982. i 1996. godine.

Naime, iako je na internetskoj stranici *Oslobodilačko obrazovanje za sve* (<http://www.emancipating-education-for-all.org/content/overview-planned-actions-during-global-week-action-2009>) još 5. ožujka 2009. najavljeno da će masovni prosvjedi studenata u Zagrebu i Zadru (i na još šezdesetak sveučilišta u dvadesetak zemalja) biti organizirani od 20. do 29. travnja 2009. hrvatski političari, novinari, pa i sveučilišni nastavnici, studentsku pobunu (u obliku *blokada* i *preuzimanja fakulteta*), koja je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu počela točno prema planu – 20. travnja u 12.30 sati – doživjeli su kao šokantno iznenađenje.

Danima nakon početka pobune novinari, najveći dio dekana i odgovornih jednostavno nisu shvaćali o čemu je zapravo riječ. Prvi je od političara studente podupro predsjednik Mesić. Punu potporu studentima su dale i uprave *blokiranih* fakulteta u Zagrebu, sveučilišta u Zadru, Splitu, Osijeku, Rijeci, Puli, Dubrovniku i Vukovaru. Spontan i površan pokret iskazivanja potpore pobunjenicima na kraju je stvorio krajnje apsurdnu, tragikomičnu situaciju: pobunjenici su dobili potporu onih koji su bili uzrok i cilj njihove *revolucije*. Bilo je i onih koji su kritički progovorili o površnim i naivnim parolama o besplatnom obrazovanju. Društvo oporbenjaka raznoliko je i zanimljivo: bivši ministar financija Borislav Škegro, profesori Siniša Rodin, Damir Ćavar i Boris Lenhard, bivši dekan FER-a Slavko Krajcer, bivši studentski vođa (iz 1968.) i sadašnji ugledni novinar Inoslav Bešker, književnik i profesor Pavao Pavličić, novinarka i nakladnica Milana Vuković-Runjić. Zajedničko je stajalište svih kritičara pobune bilo da nema besplatnog obrazovanja, kao što nema ni besplatnog ručka. Pitanje je tek: Tko, kada, kako i zašto plaća obrazovanje? Plaća li se ono *izravno*, iz studentskih i roditeljskih džepova, ili posredno, putem proračuna, ili nekom kombinacijom prvog i drugog načina.

Široka javna potpora i lokalni izbori doveli su do brze »kapitulacije« Vlade Ive Sanadera. Ona je najavljena izjavom resornog ministra Dragana Primorca: »Model za koji se osobno zauzimam je *besplatno obrazovanje* od vrtića do doktorskih studija, ali uz poštivanje *kriterija uspješnosti*. To je stajalište podupro i Rektorski zbor Sveučilišta u Zagrebu, ali ne i buntovnici: smeta im, dakako, kriterij uspješnosti studiranja.

Novinari i opća javnost studentsku su pobunu od prvoga trenutka dočekali sa simpatijama. Novinari zbog toga što im je, u društvu oskudnom događajima, nudila novu temu za skupljanje zanimljivih i tiražno vrijednih vijesti i priča o buni i buntovnicima.

Većina dobronamjernihika dočekala je da javno progovori «generacija noći» za koju je Ljilja Vokić (bivša ministrica prosvjete i športa) rekla da su ljudi «dnevna bića» i /ili da su zamijenili „dan za noć“.

Hrvatska studentska buna koja je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu počela 20. travnja 2009. *nije izvorno hrvatska*. Ideju za pobunu i njezina pravila hrvatski su studenti uvezli prema logici *copy-paste*. Dio je to svjetskoga virtualnog pokreta prosvjedovanja antiglobalističkih i ekološki osviještenih studenata. Njihovi javni prosvjedi počeli su 2007., a oni su pretvoreni u događaj pod parolom *Ponovno traži tvoje obrazovanje – svjetski akcijski tjedan 2009*. S malo ironije, mogli bismo reći da je povijest još jednom zakasnila u Hrvatsku: u polasku i u dolasku. Studenti su u ranijim pobunama bili okrenuti društvenim anomalijama, a današnji su okrenuti sebi i/ili parcijalnim problemima. Protiv su komercijalizacije obrazovanja, a nisu se ustali protiv komercijalizacije života i alijenacije na svim razinama. No, njima se ništa ne može ozbiljnije propisati jer su desetljećima (bili) protjerana generacija i normalno je da nakon njihova skepticizma slijede prosvjedi, neovisno o tome jesu li opravdani ili ne u svojim zahtjevima.

Filozofska i doktrinarna osnovica svjetskih studentskih prosvjeda vrlo je jednostavna. Studenti traže slobodan pristup obrazovanju, društvenu pravednost i besplatno školovanje, bez obzira na uspješnost studiranja. Protive se privatizaciji i komercijalizaciji sveučilišta. U ishodištu tih parolaških zahtjeva je uvjerenje dijela studenata, posebice onih koji studiraju humanističke i društvene znanosti, ali i dijela europskih(!) sveučilišnih nastavnika da *Bolonjski sustav školovanja* i studiranja znači kraj europskog sveučilišta, čiji kulturni korijeni i neke organizacijske forme sežu sve do antike.

Buntovnici tvrde da je umjesto sveučilišta na kojima je stoljećima carevala sloboda studiranja, istraživanja i mišljenja i na kojima se stjecalo

raskošno humanističko i društveno obrazovanje *Bolonjski proces* donio *tržišno, robno školstvo* kao produženu ruku *bezdušna, socijalno i ekološki bešćutna liberalnog kapitalizma*. Buntovnici vjeruju kako su u općem trendu amerikanizacije svega i svačega na red došla europska i svjetska sveučilišta. Najsnažniji je pokret otpora *Bologni* danas u Njemačkoj i Austriji, a intelektualno uvjerljiv prosvjed protiv njezine doktrine i prakse napisao je bečki filozof i sveučilišni profesor Konrad Paul Liessmann u knjizi *Teorija neobrazovanosti*, nedavno objavljenoj na hrvatskom (Jesenski & Turk), a možemo ju proglasiti metaforičkim *Judinim evanđeljem Bologne*. Liesman kaže «Dok se s jedne strane znanje prodaje kao resurs budućnosti koje se munjevito povećava, o čemu svjedoči metafora o eksploziji znanja, dotle opće znanje slabi.» (Kornald Paul Liessmann, *Teorija neobrazovanosti* (Zablude društva znanja), Jasenski i Turk, Zagreb, str. 46) smatra da se «Bologna može nazvati «bijedom europskih škola». (str. 89) Zar se preko tečajeva i /ili iscjepkanih kolegija koji se polažu kao u srednjoj školi potiče studiranje i kritičko mišljenje, osobito na društveno- humanističkim fakultetima!? Slijedom tih argument, u zadnjem poglavlju «Dosta je reformi» autor pokazuje da iste nisu (politički čin) nego permanentni proces.

Samo su malobrojni sudionici nove hrvatske studentske bune, nažalost, svjesni tog šireg političkog i civilizacijskog konteksta. Studentska buna 2009., kao uostalom i ona 1968., tek je kopija globalnih društvenih i sveučilišnih razvojnih smjerova. Dosljedno tomu, kad su u pitanju hrvatski studentski buntovnici, ona pati od ozbiljnog *intelektualnog i teorijskog deficita*. No, već činjenicu što se nekoliko tisuća predstavnika nove generacije napokon odlučilo da javni politički i duhovni život treba shvatiti kao iznimno dobru vijest.

Njihova bi pobuna mogla biti prvi korak na prilično dugom putu triju društvenih spoznaja: *prvo*, današnji studenti mogli bi napokon bolje spoznati sami sebe i tako osmisliti svoj položaj u društvu; *drugo*, pobuna bi ih mogla potaknuti na sustavno razmišljanje i istraživanja društva u kojem žive; *treće*, starijim generacijama, posebice *generaciji X* (rođenima između 1945. i 1960), pobuna bi trebala biti posljednje upozorenje da napokon upoznamo mrežne generacije – *Y* i *Z*.

Prva lekcija: upoznajmo specifičnost ove generacije mladih

Prvi korak prema upoznavanju *generacije Y* prilično je lako učiniti: treba samo *pažljivo čitati, gledati, slušati i analizirati* dokumente *nastale tijekom bune*. Oni svjedoče o smislu, sadržaju i masovnoj psihologiji njihove pobune. Na web-stranicama i blogovima pobunjenika sve je zapisano i dokumentirano, pa nije potrebno odlaziti na okupirane fakultete. Treba tek otvorena srca i razuma čitati, gledati, slušati i promatrati bogatu virtualnu građu koju su buntovnici marljivo, iz dana u dan, pa iz sata u sat, proizvodili, arhivirali i objavlivali. Tamo se može pronaći: kodeks pobunjeničkog ponašanja, odgovori na često postavljana pitanja, zapisnici sa studentskih plenuma, videoradovi, tzv. *skripta*, fotografije i svi temeljni članci koje preporučuju za čitanje. Tu su i novinski članci (ne baš originalni) Mate Kapovića, Jovice Lončara i Milene Radovčić objavljeni u *Zarezu*, Svena Marcelića (na Blogu), Slavena Letice u Vijencu, Zlatka Miliše na Internet stranici Radija plus, teorijska rasprava Pierricka Devidala, poglavlje spomenute knjige Konrada Paula Liessmanna... U *Večernjem listu* od 10. srpnja 2007. godine Z. Miliša je argumentirao tezu o nasilju kao stilu života, a 28. veljače 2009. u *Novom listu* objasnio je zašto (u) Hrvatskoj slijedi eskalacija nasilja. No, tko još mari za argumente znanstvenika!?

Svi su ti dokumenti, kao i detaljna kronologija pobune, dostupni na službenom blogu izvornih pobunjenika (www.slobodnifilozofski.blogger.hr) (u Zadru na Sveučilištu sajt.com.hr), ali i na sličnim blogovima svih drugih blokiranih fakulteta. Brojni i lako dostupni otvoreni izvori otkrivaju nam cjelovitu i vrlo zanimljivu priču o tome kako je buna organizirana i kakvo je ponašanje buntovnika bilo poželjno i dopušteno, a što je bilo zabranjeno. Dokumenti nam tako govore da se sve ključne rasprave i odluke donose većinom glasova na *plenumima* koji su otvoreni svima koji žele doći. Intelektualni i politički rad ostvaruje se na alternativnim predavanjima, *tribinama*, *keručocima* i *radionicama*. Javno komuniciranje bilo je tipično za mrežne generacije: korištenje globalnim socijalnim mrežama, posebice Facebookom, internetsko ćaskanje (*chat*), sudjelovanje u virtualnim forumskim raspravama, proizvodnja dokumentarnih filmova, stvaranje video- i audiodokumentacije.

Blokada i preuzimanje fakulteta te uvođenje studentske samouprave pretvorili su okupirane fakultete u škole budućih hrvatskih

anarhističkih i zelenih revolucija. Na repertoaru fakultetski *studentskih kina* suvremeni su i povijesni filmovi o studentskim prosvjedima, Španjolskoj republikanskoj i Sovjetskoj revoluciji, holivudski filmovi protiv kapitalističke pohlepe, Chaplinov film *Moderna vremena* i sl. Predavanja, tribine i radionice imaju sličan sadržaj i smisao: razvoj civilnog društva, studentska samouprava, savezništvo sa sindikatima, globalno – virtualno i stvarno – studentsko povezivanje.

Buntovnici *generacije Y*, ako je suditi prema njihovim plenumskim zaključcima i priopćenjima za tisak, ne žele pregovarati. Preferiraju ultimatumе. Ne vole vođe i zbog toga prakticiraju sustav mrežnoga vodstva. Zauzete fakultete smatraju surogatnim domovima i pobunjeničkim agorama. Rasprave vode prema jasno razrađenim poslovničkim pravilima. Koriste se i tradicionalnim oblicima izražavanja i objavljivanja vlastite političke volje: *peticije*, *slogani* (imaju interne natječaje za slogane), *parole*, *priopćenja za medije*. Njihov *Kodeks ponašanja* propisuje čak i to kako postupati u slučaju sukoba s policijom: »svi sjedaju na pod i ne uzvraćaju nasiljem, ni fizičkim, ni verbalnim, bez obzira na vrstu provokacijek«.

Pobunjenički «folklor» te generacije bitno se razlikuje od buntovničkog folklor (američkih šezdesetaša i hrvatskih šezdesetosmaša): ne drogiraju se, ne piju; paze da stvari «ne izmaknu kontroli» na fakultetima koje *blokiraju*; imaju drukčije glazbene sklonosti; bespogovorno slušaju vlastite redare (ta nas je odredba Kodeksa začudila); ne zagovaraju doktrinu slobodne ljubavi i ne vjeruju kako je moguće ostvariti raj na zemlji.

Postoje i druge bitne međugeneracijske razlike: ova generacija iskreno vjeruje u dubok smisao besmrtnoga Tinova stiha o *pobratimstvu lica u svemiru* i ona taj stih pokušava ostvariti: mrežno se povezujući s istomišljenicima diljem globusa, djelujući jednako i istodobno.

Buntovni dio hrvatske *generacije Y* sa svojim istomišljenicima u svijetu dijeli još neke vrijednosti i vrline: ne vjeruju u politiku; obično ne glasuju; socijalno su osjetljivi, s razvijenim osjećajem za pravednost; nemaju rasnih, religijskih ni spolnih predrasuda; pacifisti su; ekološki su osviješteni; slušaju preglasnu glazbu, a tiho govore; ne vjeruju tajkunima, poduzetnicima ni korporacijama; suvereno gospodare internetom i multimedijском tehnologijom.

Američki sociolozi obično kažu da ta generacija simbolički živi u znaku devet slova *m*: jede u McDonald'su, medijski je pismena, koristi se

multimedijima, blago je ovisna o MMOG-u (*massively multiplayer online game*), mobilna je, mobilno uči i studira – na daljinu, ovisna je o slanju poruka – *messages*. Konačno: milenijska je generacija.

U vrijeme socijalizma eksplicitna vrijednost bila je oslobađanje rada, a ona se vremenom pretvorila u implicitnu (u svakodnevnom životu prisutnu vrijednost) oslobađanje od rada.

Jedno od temeljnih sociopedagoških pitanja jest dualizam eksplicitnih i implicitnih vrijednosti. Javno se može deklarirati za jednu vrijednost, a istu u životu (konkretnoj aktivnosti) odbaciti. Zašto? Ideal mladih je danas biti individualist i konformist! (Pol Lipset *Politički čovjek*) Naime, jedan od ključnih problema suvremene civilizacije, a koji poglavito tišti mladu generaciju jest rascjep vrijednosti svijeta konformizma (koji prema mišljenju mladih starija generacija preferira i nudi kao poželjnu matrici ponašanja mladima) i svijeta individualnosti, odnosno bijega u privatnost. Tome posebno pridonosi egzistencijska nesigurnost i tzv. paternalizam države i roditelja što vodi u tzv. fenomen produžene mladosti.

Pobuna kao reakcija na izigranu (skeptičnu) generaciju?

Neovisno o značajnoj vremenskoj distanci pisanja knjige *Skeptična generacija* njemačkog sociologa H. Scheleskya (Schelesky, H. 1957. – prvo izdanje) ostaje aktualno njegovo pitanje: «Kuda ide ova generacija i što dolazi poslije?» (Isto, str. 476 – 526.) Schelesky, H. (1957), *Die skeptische Generation. Eine soziologie der deutschen Jugend*. I. Auflage, Verlag: Düsseldorf, KölnFrom.

Zaziranje od govora može imati pogubne sociopedagoške implikacije. Od šutnje može biti gori još samo govor mržnje. Tako su nam znane poruke (roditelja) iz vremena socijalizma, koje i danas mnogi ne napuštaju: «Budi poslušan i imat ćeš budućnost», «Ne budi bijela vrana», «Ti prvi nemoj», «Ne prigovaraj odraslima», «Tko šuti, dva uči», «Šutnja je učiteljica mudrosti»... Ta ista šutnja je značila uvod u poltronstvo i konformizam. Zar šutnja nije najvulgarniji oblik filozofije nezamjeranja, prepoznatljiva u rezigniranosti, apsentizmu od politike i javnog angažmana?! Tada nastaju osnove za različite oblike (auto)destruktivnosti

mladih. Sve to su mladi ispisali u grafitima (kao najeksplicitnijim formama implicitnih vrijednosti) sa značajnim porukama...

Zar, stoga, treba čuditi grafit koji i danas u Zadru stoji pokraj uredništva više tiskovina: «Popu pop, bobu bob - meni dop!» Ili i onaj sarkastičan koji se opet «ruga» socijalističkom parolom kako je «od kolijevke pa do groba najljepše đaćko doba». U Puli je i danas transformiran grafit: «Od kolijevke pa do groba prati te – droga» Iz tog grafita jasno se čita poruka mladima: najjednostavniji način zarade je preprodaja droge. U Mostaru čitamo: «Radim na crno, živim od bijelog.» Drogiranjem se, moguće, mladi latentno svojom supkulturom protive tom svijetu starijih i prepuštaju se neodređenoj slobodi i «seksualnoj revoluciji» iz šezdesetih kada je izvikivana parolama: «Mi ne znamo što hoćemo, ali znamo što nećemo.» Koliko ima poruka grafita na Zadarskoj nadbiskupiji «Ondje gdje umire autoritet rađa se sloboda»?!. Splitski grafit “Nisam u krizi ali mi je dosadno” napisao je jedan mladić neposredno prije “prvog šuta”.

U postsocijalističkim zemljama snažno je prisutan osjećaj anomije ranije (i danas) socijalno deprivilegiranih građana, koji su vjerovali da će s propašću socijalizma porasti ideja socijalne pravde. Najmračnija vremena iz povijesti govore da se tada najviše šutjelo. Šutnja mladih jest odgovor da se skepticizmom indirektno suprotstavljaju društvu u kojemu žive. Šutnja može biti oblik politike nezamjeranja, a čija je logična posljedica neiskrenost i rezigniranost. Njezina politička prepoznatljivost dana je u terminima političkog apsentizma. Šutnja može biti individualni i društveni čin prezira, frustracije, apatičnosti. Sociološki možemo šutnju prepoznati kao dio skepticnosti, a koji mogu prerasti u socijalnu buru. Sjetimo se samo skepticizma mladih sredinom šezdesetih i njihovih nemira s kraja šezdesetih ili skeptične generacije (prije pet-šest godina) mladih i sadašnjih (njihovih) prosvjeda u Italiji, Francuskoj, Grčkoj, Španjolskoj, Njemačkoj, Rusiji...(uglavnom samo) zbog komercijalizacije sveučilišta.

Kako smo već ustvrdili, 5. ožujka 2009. najavljene su demonstracije kod nas, a 6. svibnja su u Njemačkoj sazvane demonstracije za 13. svibnja 2009. s parolama besplatnog obrazovanja. Javno ih je podupro dr. Thomas Beyer, član socijaldemokratske partije (SPD). Planirana organizacija najvećeg štrajka u Hrvatskoj dan uoči lokalnih izbora, podatak je koji govori o simbiozi studentskih prosvjeda, sindikata i politike, a sve vodi kao «determiniranom kaosu» (po istom scenariju i /il modelu s početka ovog teksta)

Prosvjedi nekad i danas

Najveća je razlika, dakako, političko okružje: nema više komunizma, nema *druga Tita*, jednopartijskog poretka i verbalnog delikta. Nema ni komunističkih sudova i kazamata, kao ni sadistički raspoloženih zatvorskih čuvara. Riječju: studentima je ipak znatno lakše organizirati i provoditi studentsku *revoluciju*. Ova je studentska buna po nadahnuću, poticajima, zahtjevima, folkloru i općem ozračju bila mnogo bliža raspjevanoj i socijalno pretencioznoj *revoluciji* djece cvijeća iz 1968. negoli oporoi i za živote mnogih studenata gorkoi i tragičnoj pobuni hrvatskih sveučilištaraca iz 1971. Mladi su sve do zadnje studentske pobune bili poput skeptične generacije u Njemačkoj od pedesetih do studentskih prosvjeda 1968. godine.

Neosporno je da ovi studentski prosvjedi u Hrvatskoj nisu originalna ideja naših studenata, nego je (ideja o komercijalizaciji sveučilišta) potekla iz Pariza, kao i (one) prosvjedi 1968. godine. Međutim, tadašnja generacija je prosvjedovala na društvene anomalije, a ova je okrenuta studentskim problemima. Ondašnja je imala vođe, a današnja je za neposrednu demokraciju bez studentskih vođa i virtualno sjajno organizirana. Današnja generacija je medijski ovisna i/ili pismenija kao nijedna ranije (Miliša, Tolić, Vertovšek, Mladi i mediji, Sveučilišna knjižara, Zagreb, 2009). Ondašnja je bila znatno masovnija, dok je ova karakteristična za studente (gotovo pa i jedino) filozofskih fakulteta iako ne i svugdje (na primjer u Splitu). I oni i današnji prosvjedi sa znatnim su zakašnjenjem došli u naše prostore (od kada su krenuli iz Francuske, Portugala, Italije, Grčke...).

Redakcija časopisa *Praxis* je u broju 2/1971. god. akumulirala mišljenja intelektualaca i studenata o "krizi Jugoslavenskog društva, obespravljenosti radništva i kritike potrošačkog društva" (str. 310). To je bio poziv na „decentralizaciju upravljanja” ali i jačanje ondašnjih republika u procesu „odumiranja države”. Studenti šezdesetosme bili su protiv bogaćenja.

U lipnju 1968. godine u Beogradu studenti i profesori bili su okrenuti „klasnom karakteru sistema obrazovanja” ali ne i promjeni samog društva. Tražena je javna rasprava o odgovornosti političara (Nebojša Popov, Oblici i karakter društvenih sukoba, *Praxis*, br ¾ 1971.). Kao nekad i danas su studenti pokazali visok stupanj samoorganiziranosti s istom zabudom kako je moguće demokratizirati obrazovanje u (jednopartijskom sustavu) samo(m) kritikom liberalnog kapitalizma (kao i danas).

Rudi Supek je pisao tekst „Protivurječnosti i nedorečenosti Jugoslavenskog samoupravnog socijalizma, *Praxis*, br. 3/4 1971. i zapisao „Nisu li revolucije najveće trošiteljice ljudskog elana i ljudskih iluzija, i ne ostavljaju li one iza sebe jednu gomilu ljudskih živih kostura, što zastrašeni svojim izgledom, bježe u odore i oklope srednjovjekovnih vitezova!? No, očito je da ne postoje tako sjajna i prošlošću okićene odore koje bi prekrile golotinju duhova koji su izgubili svoje mladenačke iluzije”. (str. 365). Ivan Kuvačić je u istom broju časopisa *Praxis* kazao da je čitajući dokumente i proglose studenata, zaključio kako je sve bilo svedeno na relaciji sukoba birokracije i studenata pod parolom o „jednakim želucima” (Ivan Kuvačić, str. 405.). Vjerovalo se da su birokratske deformacije na fakultetima, a ne u društvu. Beogradski studenti bili su za parcijalne, a drugi za (iz Slovenije) radikalne promjene. Beogradski studenti imali su parolu: „Borimo se za boljeg čovjeka a ne za bolji dinar.” (Ivan Kuvačić, str. 409) Zabluda jest i (bila je) politička indoktrinacija da su teoretičari smatrali da je socijalizam „predvorje humane ljudske zajednice (Zagorka Pešić Golubović, Ideje socijalizma i socijalistička stvarnost, *Praxis*, br. 3/4 1971, str.37).

Prosvjedi u Hrvatskoj 1971. godine, u kojima su aktivno sudjelovali i studenti, bili su politički intonirani s jasnom borbom protiv režima. Današnji nisu politički, ali imaju sve implikacije da su nastali iz „političke kuhinje”. Nakon desetak dana prosvjeda, početkom svibnja, poduprli su ih SDP i HNS. U Zadru je sveučilišni profesor, inače sindikalni povjerenik, na Plenumu studentske nezavisne inicijative pozvao studente (obećavši im platiti troškove prijevoza) na štrajk prosvjetara i znanstvenika 16. svibnja u Zagrebu 2009. godine.

Od skeptične do egocentrične mladeži

Skupina autora Schell, Stolzenburg, Theunert (1999, 200-219 u djelu *Medienkompetenz: Grundlagen und pädagogisches Handeln* u slob. prijevodu „Medijska kompetencija. Temelji i pedagoški djelovanje“, izdavač München, Kopaed) iznijela je tezu da su mladi postali egocentrična generacija. Za transformaciju od skeptične do egocentrične generacije uzrok vide u naglim razvojem globalizacijske tehnologije, potražnje za identitetom, pripadanje subverzivnim supkulturnim skupinama. Autori smatraju da je tu promjenu najviše prouzročio gubitak tolerancije, agresivni virtualni svijet

(fikcija i stvarnost se izmiješaju), okrenutost kognitivnom, a znatno manje emotivnom dijelu ličnosti, izostanku empatičnosti (1999., str. 213).

Prof. dr. Horst Dichans 2002. u knjizi *Schriftliche Hausarbeit von Theorie der Schule und des Unterrichts- Über den Wandel in Begriffsinhalt und Bewertung seit Ende der 1960er Jahre* (u prijevodu: Teorija škole i nastave-analiza procjene pojmova 60-ih godina) zapisao je da je nekad "Grupa bila protiv grupe, a sada je pojedinac protiv pojedinca." U toj relaciji nastaje pojam egocentričnost (2002, 34). Djeca i mladi sve se više osjećaju emocionalno-duhovno napušteni. Mladi- studenti trebaju orijentaciju, ne diktatora kako im današnje društvo nameće (2002, 46). Generacijski konflikti potaknuti vizualnim svijetom su «plodno tlo» u kojem se stvara «*bedonistisch-egozentrische*» (*bedonistička-egocentrična mladež*). U drugom istraživanju provedenom na reprezentativnom uzorku (Vlasta Ilišin i Furo Radin, *Mladi: Problemi ili resurs*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, 2007) dobiven je značajan porast mladih usmjerenih na svijet privatnosti. Mladi (u tom istraživanju) najbolje prihvaćaju vrijednost "samosvojnosti" (odnosno "biti svoj gospodar i baviti se samo onime što se želi"; tri četvrtine mladih). Nakon toga su vrijednosti utilitarističke orijentacije i dokoličarenja. (Ilišin, Radin, 2007, 141). U tom kontekstu i današnji studenti prosvjednici zaraženi virusom «pobjede» ne uvažavajući «suprotnu» (etabliranu) stranu.

Kako smo ranije pokazali, naši studenti su "pokupili» razloge za nemir(e) mladih iz Portugala, Italije, Španjolske, Francuske, Grčke, koji su izašli na ulice zbog komercijalizacije sveučilišta, a nisu detektirali kao glavni problem komercijalizaciju društva, koja je do svega dovela. Studenti su u svojim zahtjevima za besplatno obrazovanje zapriječili dvadesetak fakulteta u Hrvatskoj. Smatramo da su sa svojim zahtjevima okrenuti sebi i da je obrazovanje za sve utopija u vrijeme recesije. Ipak, studenti kažu da se ne bore za sebe nego i za generacije studenata poslije njih. Ali, to su tek parcijalni interesi.

Prosvjedi su pokazali (početnu) disciplinu i zajedništvo. Svojim blokadama zaobilaze institucije jer znaju da se preko institucija ništa ne može napraviti. Studentski prosvjedi su pokazali da je nužno uspostaviti komunikaciju, koja je pokidana na svim razinama. Studenti su proglasili blokadu nastave i na zagrebačkom Fakultetu političkih znanosti solidarizirajući se s kolegama s Filozofskog fakulteta u zahtjevu za ukidanjem školarina, ali su otišli velik korak naprijed, zahtijevajući preispitivanje Bolonjskog procesa. U početku je postojala velika solidarnost među studentima, ali se na kraju «stopila». Sve više studenata na blokiranim fakultetima nisu bili za nastavak

blokade kad su shvatili da im semestar može biti upitan i da su u najužem vodstvu prosvjednika vječiti studenti. Studenti su u prvim danima tražili prioritete u «društvu znanja». Na Zadarskom sveučilištu su ovako definirali liste prioriteta:

1. Tražimo izradu jasno definirane strategije visokog obrazovanja koja bi zamijenila dosadašnju praksu donošenja učestalih intervalnih odluka.
2. Studentska inicijativa traži određivanje prvostupničkih statusa i kvalifikacija. Tržište rada danas ne prepoznaje pojam prvostupnika, zbog čega studenti-prvostupnici nisu prepoznati u današnjem hrvatskom gospodarstvu. Studenti-prvostupnici su živo zainteresirani saznati gdje oni sa svojim statusom mogu biti zaposleni.
3. Tražimo zakonsko reguliranje svima dostupnog prava na besplatno visokoškolsko obrazovanje na preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini. Smatramo da se u pregovorima s nadležnim tijelima može razgovarati o tome treba li ovo pravo regulirati izmjenama i dopunama već postojećih akata, posebnim zakonom ili pak Ustavom.

Kada koristimo termin *besplatno obrazovanje* svoje uporište nalazimo u Ustavu Republike Hrvatske. Naime, ako je jasno što se misli pod *besplatnim osnovnoškolskim obrazovanjem* u čl. 65. Ustava, onda bi isto tako trebalo biti jasno što se misli pod *besplatnim visokoškolskim obrazovanjem* koje tražimo. Tražimo da se studij svih onih koji su redovito upisali studij i koji uredno izvršavaju obveze predviđene studijskim planom i programom u potpunosti financira iz sredstava državnog proračuna Republike Hrvatske.

4. Povećanje ulaganja u visoko obrazovanje, regulacija raspodjele sredstava i kadra radi povećanja kvalitete studiranja. Tražimo regulativu koja će kontrolirati i zamijeniti dosadašnju praksu marginaliziranja manjih sveučilišta kroz strateški plan usmjerenja visokog obrazovanja, a putem realnije raspodjele radnih mjesta i adekvatnog ulaganja u potrebnu infrastrukturu uz zadržavanje studentskog standarda.

Studenti su shvatili igru «kupovanja» socijalnog mira sa stalnim parcijalnim ustupcima (primjer, prolongiranje državne mature). Shvatili su da politika brzo popušta. Poigrali su se s (demagoškom) frazom «društva znanja» i ponudili (egalitarističku ideju) besplatno obrazovanje za sve, zaboravljajući da danas u Hrvatskoj na 1,5 radnika dolazi jedan umirovljenik. Kada se u Kanadi taj odnos doveo na 3 : 1 tada je nastala prava uzbuna. Mladi su se uhvatili za

krivu «udicu» i počeli, kao i «socijalni nojevi» u (našem) društvu, baviti posljedicama. Indikativno je da se na Ekonomskom fakultetu, gdje su najviše upisnine, studenti nisu bunili. Nisu reagirali na nametnutu uravnilovku da svi učenici, neovisno o imovinskom ili socijalnom statusu svojih roditelja, imaju besplatne udžbenike. Tek sada se govori o neučinkovitosti Bologne.

Ova generacija studenata koja se zauzima za neposrednu demokraciju i ne želi izaći s vođama, ali ni s predstavnicima koji bi pregovarali s mjerodavnima. Pokazali su maksimalnu organiziranost i/ili tehnološku umreženost, pa je i lakše bilo organizirati prosvjede.

Studente podupiremo i jer su skinuli sa sebe stigmatu šuteće generacije te ih pozivamo da nastave s drugim, mnogo važnijim temama društvenih anomalija od (financiranja) javnog zdravstva, medijskim manipulacijama, dostojanstva osobe, nasilja nad mladima (a ne samo nasilja među mladima), kvaliteti življenja, drogiranjem uz blagoslov države ili farmaceutske industrije, uzrocima izigrane generacije. Međutim, šutjeli su kada su se događala nasilja nad njima i među pojedinim skupinama, kada su ta premlaćivanja (bila) sa smrtnim posljedicama, manipuliranjima potrebama mladih, kada se volontera nije nalazilo za najhumanije geste i/ili akcije. Nekad su cenzori medija bili političari, a danas su to oglašivači. Nekad je škola bila odgojna, a danas je samo obrazovna ustanova. Mladi su nekad imali perspektivu, a danas su je izgubili. Osjećaju se kao izigrana, a ne izgubljena generacija. To su problemi na koje treba «udarati», a ne na besplatno školovanje.

Mogu li biti *a priori* protiv politike i opstruirati od iste, a od političara očekivati promjene. Može li se od kapitala očekivati da se okrene moralu?! Mate Kapović, viši asistent s Filozofskog fakulteta u Zagrebu u emisiji Nedjeljom u 2 (3. svibnja 2009.) od prvih je dana na prvoj «liniji fronte» studentskih zahtjeva i iznimno društveno angažiran za (studentske) prosvjede, izjavljuje da neće izaći na izbore «jer nema opcije». Istodobno će biti angažiran kako bi prisilili vlast (Vladu i premijera) od kojih očekuje političku potporu! Ovako piše jedan student u *Slobodnoj Dalmaciji* od 26. travnja 2009. «Mislim da je licemjerno tražiti besplatne studije blokadama i štrajkovima, a vegetirati u učmalosti kad je riječ o bezbroj drugih problema jednako marginaliziranih skupina»... «Kako netko može mirno stajati i gledati kakao se rasprodaje sve što se ne bi smjelo rasprodati, a onda od te trgujuće institucije tražiti neke beneficije?» (Antun Domazet)

Mladi su desetljećima izigrana generacija, a sada im se prigovara da su izgubljena generacija. S druge strane, sada se traži «dežurni krivac». Sveučilišta i fakulteti okreću se resornom Ministarstvu, a ono njima. Najbolje prolaze

neradnici, a uživaju «vladari kaosa». Sve vrijeme blokada fakulteta bili smo svjedoci «udvorničtva tijekom kojeg su se vodstva fakulteta uvlačila pod skute vlastitoj revolucionarnoj mladeži «Isti ljudi koji se solidariziraju s revolucionarnim studentima izglasavali su iste visoke školarine i kvote studenata koji ih plaćaju zbog kojih se sada ti isti studenti sada bune.» (Jurica Pavičić, *Jutarnji list*, 28. travnja 2009.)

Iako (načini) blokiranja nastave nisu demokratski, niti etični, jer su sprečavali pravo na rad (Ustavom zajamčeno), studentske prosvjede podupiru neke udruge, npr. B.a.b.e., Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, internetska skupina «Stegnite vi remen bando lopovska».

Čudno je da studenti nisu reagirali na činjenicu da država ima za besplatne udžbenike svima, a ne i za besplatno obrazovanje!? Kad već ustraju na svojim pitanjima zašto (tom analogijom) ne povežu ta dva uska parcijalna problema demokratičnosti obrazovanja!?

Šutjeli smo kad se uvodila Bologna, a sada je jedino studenti politologije problematiziraju i traže zaustavljanje tog eksperimenta. Tek sada se mnogi javljaju i pitaju imaju li prvostupnici uopće i igdje zajamčen posao?! U ovom desetljeću osnovana su 23 nova visoka učilišta u Hrvatskoj i nekoliko novih sveučilišta, dok su neka, npr. Splitsko, narasla četverostruko.

A Kvaliteta!? Ekspanzija (obrazovanja) štetila je kvaliteti. O tome nitko ništa. Znači li besplatno studiranje odustajanje od gostujućih predavača, isplate honorara, nabave literature, gašenja studija koji rade u iznajmljenim prostorima!? Sustav školarina stvarao je dvije «kaste studenata», a sami fakulteti imali su veliku slobodu u određivanju školarina. Zašto je šutjelo 50% studenata koji su upisivali studij za osobne potrebe, (jer su imali lošije rezultate na razredbenim postupcima) i onda su bili sretni da imaju mogućnost studiranja!? To su relativno jednostavni problemi o kojima se dugo šutjelo da bi sada tako radikalno došli na naplatu.

Nisu isti, na primjer problemi studenata u Zagrebu i Zadru. Mladi su na jednom od plenuma na Zadarskom sveučilištu prihvatili uzvik: «Stop metropolizaciji pameti!» Glavne probleme mladih ne vidimo u komercijalizaciji obrazovanja, nego u društvu koje potiče socijalno izolirane pojedince, društvu u kojemu je nestalo empatičnosti (suosjećanja), društvu u kojemu sve ima cijenu, a ništa vrijednost, društvu u kojemu stvari dobivaju ljudski smisao, a ljudi se tretiraju kao roba.

Koji su parametri demokratizacije obrazovanja?

Demokratizacija obrazovanja ne podrazumijeva tek jednake šanse za obrazovanje i/ili besplatno školovanje (na svim razinama), nego (osim toga) i (analizama) trajanja školovanja, postignuća u obrazovanju s obzirom na socijalni status, (ne)nagrađivanje izvrsnosti, disproporcije između završenog obrazovanja i radnoga mjesta, ekspanzije obrazovanja, razlike u osobnim dohodcima u odnosu na radni staž i stručne kompetencije, rodne razlike, posljedice feminizacije nastavničkih profesija, (ne)okrenutosti obrazovanja potrebama tržišta, pitanja koliko je obrazovanje stvarna «snaga» a ne da se tretira kao potrošnja... Svaki student treba imati svoga (pravog) mentora i da se tijekom studiranja zna kako se njegovi angažman i empatija prepoznaju i vrednuju.

Pravo pitanje jest da se vidi što smo (uopće) dobili implementacijom Bologne!? Sveučilišta (konačno) trebaju motivirati najbolje nastavnike, a ne da nam još uvijek prosječnost, mediokritetstvo i uravnilovka budu «isplativi» (kao iz minulih vremena). S ovim prijedlozima, siguran sam da bi se razboritije govorilo o problemima mladih (studenata), a time bi se i jasnije predložila rješenja.

Umjesto zaključka: neki drugi prioriteti

Je li problem društvo (ne) znanja ili društvo bez odgojnih vrlina i odgovornih ljudi?! Nikad veća odgojna atrofija škole i nikad veća kriza autoriteta. Kriza odgoja prepoznaje se prema „znakovima uništenih vrednota“. (T. Ivančić, *Hagioterapija, Teovizija*, 2008. 215.). Taj se cilj može ostvariti ako nam je prioritet borba za razvoj empatičnosti, borba protiv predrasuda, odbačenosti ili neprihvatanja. Moramo svi raditi da zaustavimo proces(e) socijalne izoliranosti, animičnosti i otuđenja. Kako nas djeca upozoravaju i/ili artikuliraju svoje probleme?

Iz deklaracije «Svijet dostojan nas» kažu...

«Mi nismo isходиšte problema; mi smo isходиšte za njihovo rješavanje.

Mi nismo izdaci; mi smo investicije.

Mi nismo tek mladi ljudi; mi smo narod i građani ovog svijeta.

Sve dok drugi ne prihvate svoju odgovornost prema nama, borit ćemo se za svoja prava...

... Kažite da smo mi budućnost, no mi smo i sadašnjost.»

(Poruka djece na Međunarodnom dječjem forumu, na Posebnom zasjedanju UN-a posvećenom djeci, svibanj, 2002. godine.)

Neovisno o svemu rečenom, studentski prosvjedi su već sada pridonijeli sazrijevanju jedne generacije i otklonu od skepticizma kao bolesti suvremenog društva. Studenti su u svojoj solidarnoj, kolektivnoj akciji pokazali u prvim tjednima visoku razinu demokratičnosti, samodiscipline, odgovornosti i kreativnosti. Silna pozitivna energija kasnije se istopila, a entuzijizam se pretvorio u opravdan strah da će ovi prosvjedi biti zabilježeni samo po otklonu od skeptične generacije! Plenum Nezavisne studentske inicijative (NSI) na Sveučilištu u Zadru izglasao je 20. svibnja, nakon 29 dana, deblokadu nastave do listopada, do kada očekuju ispunjenje barem dijela svojih zahtjeva. Prije plenuma održan je sastanak, zatvoren za javnost, predstavnika Studentskog zbora, Hrvatskog helsinškog odbora (HHO) Ive Banca, Ivana Zvonimira Čička i Vlatka Silobrčića te Uprave Sveučilišta.

Literatura

Black, B., (2002), *Proleter i svih zemalja opustite se*, Beograd, Anarhija Bolck

Berg, J., (1968), *They won't work*, California University Press, New York

Dichans, H. (2002) *Schriftliche Hausarbeit von Theorie der Schule und des Unterrichts- Über den Wandel in Begriffsinhalt und Bewertung seit Ende der 1960er Jahre*, Springer Berlin/ Heidelberg

Ilišin, Radin., (2007), *Mladi: Problem ili resurs*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja

Koch, R i Smith, C., *Samoubojstvo zapada*, Ljevak, Zagreb,

Koludrović- Tomić I i Leburić, A. (2002), *Nova političnost mladih*, Alineja, Zagreb

Leburić, A. i Koludrović-Tomić I., *Skeptična generacija*, AGM, Zagreb, 2001.

- Ivančić, T., (2008), *Hagioterapija, Teovizija, Zagreb*
- Liessmann, P. K., (2008) *Teorija neobrazovanosti*, (Zablude društva znanja), Jasenski i Turk, Zagreb,
- Maier, C., (2002), *Dobar dan lijenosti*, Zagreb, Ocean more
- Miliša, Z. i suradnici, (2004), *Zašto Zadru treba Centar za mlade*, Gradska knjižnica, Zadar
- Z.Miliša, A.Rako i V.Takšić, *Vrijednosne orijentacije studenata prema radu*, (1988), RZ RK SSOH, Zagreb
- Miliša, Z., Tolić, M., Vertovšek, N. (2009), *Mediji i mladi*, Sveučilišna knjižnica, Zagreb
- Miliša, Z., (1999), *Odgojne vrijednosti rada*, Književni krug, Split
- Mlinarević, V., Miliša, Z. i Proroković A., (2007), *Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije- usporedba slavonskih gradova i Zadra*, Pedagoški istraživanja, br. 1
- Platonov O., (2002), *Zašto će propasti Amerika*, Split, Labus
- Pešić Golubović, Z., (1971), *Ideje socijalizma i socijalistička stvarnost*, Praxis, br. 3/4
- Popov, N., (1971), *Oblici i karakter društvenih sukoba*, Praxis, br 3/4
- Schelesky, H. (1957), *Die skeptische Generation. Eine soziologie der deutschen Jugend*. I. Aufl age, Verlag: Düsseldorf, Köln
- Schell, Stolzenburg, Theunert, (1999), *Medienkompetenz. Grundlagen und pädagogisches Handeln* München, /Kopaed
- Supek, R., *Protivurječnosti i nedorečenosti Jugoslavenskog samoupravnog socijalizma*, Praxis, br. 3/4 1971.
- Terkel, S., (1975), *Working*, New York, The hearst Corporation
- Schell, Stolzenburg, Theunert, (1999), *Medienkompetenz. Grundlagen und pädagogisches Handeln*, München, Kopaed
- Vrcan, S., (1968), *Novo pokoljenje mladih*, Vidik, br. 7/8
- <http://www.emancipating-education-for-all.org/content/overview-planned-actions-during-global-week-action-2009>